

TOPLUMUN TERÖRİZM ALGISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Özlem BUGUR ÖZDEMİR¹
Faruk AŞICIOĞLU²

ÖZET

Mağdur olmanın tanımı ve koşulları, mağduriyetin azaltılabilmesi için son yıllarda oldukça dikkat çeken bir konu olarak bilim insanları tarafından ele alınmaya başlanmıştır. Bu çalışmanın amacı terör mağduru olmanın kapsamı ile ilgili bir değerlendirme yapabilmek ve önleyici çalışmaların seyrine katkı sağlayabilmektir. Bu çalışmada, öncelikle terörün kapsamı ve genişliği ele alınmıştır. Her ne kadar terör kelimesi öncelikli olarak silahı ve savaşı akla getiriyor olsa da kapsam ve boyutları açısından incelendiğinde birtakım farklılıklara sahip terör eylemleri olduğu görülmektedir. Bu nedendir ki, Türk Dil Kurumunun yıldırma olarak tanımladığı terör kavramı; dinsel, politik veya ideolojik motivasyonlara göre farklılaşan esasında evrensel boyutta, genel geçer bir tanımı tam olarak yapılamayan bir olgudur. Değişen dünya düzeni terörün farklı şekillerde karşımıza çıkmasına, dolayısıyla mağdur olmanın veya maruz kalmanın farkına varılamamasına neden olabilmektedir. Katılımcılara, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan kişilik ölçeği, demografik bilgi formu ve terör algısı değerlendirme formu verilmiştir. Araştırmanın sonucunda verilen kişilik ölçeğinin sonuçlarına göre, aynı kişilik özelliklerine sahip kişilerin terör algılarının beklendiği gibi benzerlik gösterdiği görülmüştür. Bu araştırmada kavramlar açıklanmıştır, terörün insan üzerindeki etkileri ele alınmıştır ve katılımcıların algılarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Suçlu, Mağdur, Profilleme.

EVALUATION OF SOCIETY'S PERCEPTION OF TERRORISM

ABSTRACT

The definition and conditions of being a victim has started to be considered by scientists as a very striking issue in recent years in order to reduce the victimization. The aim of this study is to make an assessment about the extent of being a victim of terrorism and contribute to the process of preventive studies. First of all, the extent and scope of terrorism will be discussed in this study. Although the word terrorism primarily brings to mind weapons and war, it is seen that there are terrorist acts with some differences when examined in terms of scope and dimensions. For this reason, the concept of terror defined by the Turkish Language Association as intimidation is a phenomenon that differentiates according to religious, political or ideological motivations and cannot be fully defined in an international dimension. The changing world order may cause terrorism to appear in different ways, thus not being aware of being a victim or being exposed. Personality scale, demographic information form and terror perception evaluation form developed by the researcher were given to the participants. According to the results of the personality scale given at the end of the research, it was seen that the terror perceptions of people with the same personality traits were similar as expected. In this research, the concepts will be explained. The effects of terrorism on the human being will be discussed and the research findings will be included.

Keywords: Terror, Terrorism, Guilty, Victim, Profiling.

¹ İstanbul-Cerrahpasa Ün. Adli Tıp ve Adli Bil. Enst., ORCID: 0000-0002-7672-8183, ozlem-bugur@hotmail.com

² İstanbul-Cerrahpasa Ün. Adli Tıp ve Adli Bil. Enst.

Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received:01/12/2021–Kabul Tarihi/Accepted: 20/01/2022

GİRİŞ

Terör ve terörizm kavramları anlam bakımından farklı olsalar da sıklıkla birbiri yerine kullanılan kelimelerdir. Terör eylemsel bir olayı anlatırken, terörizm terörün siyasi, ekonomik ya da dini hedeflerine ulaşmasında ideolojisini, stratejisini gerçekleştirmek için kullandığı metodu ifade eder (Yüksel, Erdem, 2016). Terör, bir diğer deyişle sistematik olmayan ve siyasi amaç taşımayan ani gelişen olayları tanımlamaktadır. Bu nedenle sıklıkla yazılı ya da görsel basında kapkaç terörü, trafik terörü gibi ifadeler kullanılmaktadır.

Literatür incelendiğinde terörizmin çoğunlukla siyasi açıdan ele alındığı görülmektedir (Zenginoğlu, S., 2016). Terörizm, bireyler veya gruplar tarafından, yerleşik bir otorite adına ya da bu otoriteye karşı, eylemin esas mağdurlarından çok daha geniş bir hedef kitle üzerinde azami seviyede endişe ve korku yaratmak suretiyle, politik taleplerini kabul ettirmeye yönelik şiddet kullanımı ya da şiddet kullanma tehdididir (Ayhan, 2015). Bu açıdan ele alındığında teröristlerin neden taraftarları var sorusunun cevabı bulunabilir. Tanımda kullanılan, politik taleplerin kabul ettirilmesi amacı bir toplumun terörist kabul ettiği kişi ya da grubu, bir başka toplum kahraman olarak tanımlayabileceği sonucuna ulaşılabilir. Bir grubun, otoriteye karşı taleplerini kabul ettirmesi demek, kendini azınlık olarak tanımlayan ya da haklarının kısıtlandığını düşünen; bu nedenle kendini bir bakıma mağdur kabul eden bir grubun bir araya gelmesinden bahsedilebilir. Dolayısıyla otoritenin, terörü destekleyenler ve teröristler dediği gruba, bir başka grup mağdur sıfatını verebilir (Yeniçeri, Z., Dönmez, A. 2008).

Terörizm konusunda birçok tanım olsa da uluslararası geçerliliği olan, tüm dünya ülkelerinin uzlaştığı bir tanım henüz yapılamamıştır. Uluslararası ortak ve kesin bir tanımı olmayan terörizmin, ulusal düzeyde tanımı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ülkemizde, 12.4.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 2003'teki yeniden düzenlenmiş 1. maddesine göre, "Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasa'da belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti'nin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir." şeklinde net bir tanım bulunmaktadır.

Kavramsallaştırmanın temel amacı, aslında problemi, unsurlarını ve zararlarını görebileceğimiz bir çerçeve çizebilmektir. Her ne kadar geçerli ve uzlaşmış bir tanımı olmasa da tüm terör olayları için dünya paydaşlarından olan insanın psikolojik ve fizyolojik yaralanması şeklinde bir değerlendirme yapılabilir. Terörün görünen zararlarının yanında görünmeyen zararlarının da olduğu söylenebilir. Herhangi bir terör saldırısı, bu saldırı sonucunda yaralanan insanlara fiziksel bir zarar veriyorken, bunu yazılı ya da görsel basın aracılığıyla öğrenen pek çok insanda da psikolojik yaralanmalara neden olabilmektedir.

Dolayısıyla, terör olaylarında ateş sadece düştüğü yeri yakmakla kalmıyor, beraberinde binlerce kişiyi de yaralıyor denilebilir. 11 Eylül 2001 tarihinde New York eyaletinde gerçekleştirilen terör eyleminde binlerce can kaybı yaşanmış olması ile birlikte binlerce kişinin de yaşadığı korku ve panik nedeniyle psikolojik iyilik halini kaybettiği görülmüştür. (Kalkanlı, Z. G., 2019).

Türk Dil Kurumuna göre korkutma ve yıldırma anlamı taşıyan terör; doğrudan insanlara yönelik beklenmedik bir zamanda birden fazla insanı psikolojik olarak dehşete düşürme olarak değerlendirilebilir (Ozerkmen, 2017). Bu açıdan ele alındığında birden fazla insanı aynı anda etkileyen hangi olayların terör kapsamında değerlendirileceği düşünülmelidir. Terör olaylarının temel hedefi insanları korkutma ve yıldırma olarak bilindiği üzere, bu eylemler teknolojinin ve bilimin ilerlemesiyle birlikte farklı maskelerle insanların karşısına çıkabilmektedir.

Değişen dünya düzeni, terörün farklı yollarla uygulanmasına olanak sağlamıştır (Yeniçeri, Z., Dönmez, A. 2008). Örneğin, mikroorganizmalar ya da toksinlerinin, tüm canlılarda ölümlere sebebiyet vermek, panik oluşturmak, hastalık meydana getirmek gibi amaçlarla kişi veya gruplarca kullanılması da terör eylemi olarak değerlendirilmektedir (Yüksel O., Erdem R., 2016). Bu tür saldırılar doğrudan maruz kalan insanların fizyolojilerine zarar verirken; dolaylı olarak maruz kalan insanların da psikolojik sağlıklarına zarar vermektedir. Yani insanlar dolaylı bir şekilde karşı karşıya kaldıkları stresi yönetemedikleri için ruhsal açıdan terör mağduru olabilmekteler (Dodgen ve ark., 2011).

Terör olayları, küreselleşmenin bir sonucudur çıkarımında bulunulamaz; çünkü bu tehdidin insanlığın çok eski zamanlarına kadar dayanan bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte gelişen kitle iletişim araçlarının terör eylemlerinin yazılı ya da görsel basın aracılığıyla daha fazla insana ulaşmasına yol açtığını, dolayısıyla daha fazla insanı etkisi altına aldığını söylenebilir. İnsanların basın aracılığıyla ulaştıkları terör olaylarına ait görüntü ya da bilgilerin, direkt olmasa da dolaylı olarak insanları mağdur ettiği düşünülmektedir. Ülkemizde 2017 yılının başında Abdulkadir Masharipov tarafından gerçekleştirildiği düşünülen Reina saldırısı, binlerce insanın yaşanan olaydan dolayı büyük bir kaygı ve panik yaşamasına neden olmuştur. Literatür incelendiğinde insanların sadece kişisel kaygılarının olmadığı aynı zamanda yakınlarına ilişkin de kaygılar yaşadıkları görülmüştür. Hatta sevdiklerinin ve yakınlarının zarar görmesine yönelik kaygıların, bireysel duyumsanan kaygıdan daha yoğun olduğu görülmektedir (Çınğı, 2020). Ani ve beklenmedik olaylar karşısında yaşanan kaygı, terör olayları nedeniyle oldukça yoğun hissedilebilir. Kişi kendi başa çıkma becerilerinin bu tehdit karşısında yeterli olup olmayacağını ya da yakınlarını kaybedip kaybedemeyeceğini bilemeyeceği için bu belirsizlik karşısında kendisini çaresiz hisseder. Terör karşısında insanların yaşadıkları kaygıyı yönetebilme sistemlerini etkileyen üç faktör; dünya görüşü, özgüven ve yakın ilişkiler şeklindedir (Pyszczynski ve ark., 2020). Bu sistem kişinin öncelikle bu saldırıyı gerçekleştiren kişiler benimle aynı görüşü paylaşıyor mu sorusuna yanıt aramasına, kendisinin ne kadar dayanıklı olduğuna karar vermesine ve sosyal destek sistemlerinin ne kadar güçlü olduğuna ilişkin cevaplar aramaya yaramaktadır. Kişi eğer bu sisteme kaygısını dindirmeye yeterli gelecek cevapları bulamazsa bu noktada psikolojik sağlığını kaybetmeye başlamaktadır.

Bununla birlikte kişilerin kaygı, depresyon ve stres puanları anlamlı bir şekilde artmaya başlamaktadır (Torales ve ark., 2020; Wang ve ark., 2020). Terör olayları insanların ölümü düşünmelerine dolayısıyla temelde varoluşsal bir kaygı yaşamalarına neden olmaktadır. Terörün yarattığı kaygı bilinçli bir farkındalığa ya da bilinç dışı bir farkındalığa yol açmaktadır. İnsanda bu her iki durum için de farklı bir kaygı yönetimi mekanizması vardır. Yakın sistem bilinçli bir şekilde kişinin tehditle karşı karşıya kaldığını hissettiği zaman devreye girmekte bu da kişinin günlük yaşama odaklanmasını bozmakta, stresini arttırmakta, birtakım yaşamsal işlev bozukluklarına yol açarak DSM-V’de yer alan depresyon, kaygı bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu, obsesif kompulsif bozukluk gibi patolojiler yaşamasına neden olmaktadır (Aktaş, S., ve ark., 2017). Terör olaylarına doğrudan ya da dolaylı maruz kalan insanlarda özellikle travma sonrası stres bozukluğuna sahip olma potansiyelinin oldukça fazla olduğu görülmektedir (Eşsizoglu ve ark., 2009). Terör olaylarına dolaylı olarak maruz kalınması ise kişinin bilinç dışı bir şekilde ölüm kaygısı yaşamasına neden olmaktadır. Bu da farklı bir kaygı yönetimi sistemini harekete geçirerek ölümü uzak görmesine, kendisinin başına gelmeyeceğine inanmasına, olumsuz düşünceleri bastırmasına, dünya görüşüne özgün inançlarına bağlanmasına ve hayatla daha uyumlu savunma mekanizmaları geliştirmesine yardımcı olmaktadır (Wang ve ark., 2020). Bu durum terör karşısında yaşanan kaygı ile ilişkili görünmüyor olsa kişinin bilişsel sağlamlığına göre koruyucu bir durum ya da kaygıyı daha yoğun yaşamasına neden olan bir durum olarak değerlendirilebilir. Terörün kişileri psikolojik olarak bu denli yoğun bir şekilde etkilemesinin nedenlerinden biri, bilinç dışı kaygı yönetimi sayesinde güçlü hissediyorken bu tehditle karşılaştığında uzak gördüğü ölümü yakın olarak duyumsaması ve hazırlıksız hissetmesidir denebilir. Dolayısıyla terör olaylarına maruz kalmak bilinçli veya bilinç dışı bir şekilde ölümün duyumsanmasına neden olmaktadır. Enformasyon sistemlerinin gelişmesi herkesi terör mağduru etmektedir denebilir. Bulunulan bölgeden binlerce kilometre uzakta yaşanan bir terör olayı, hayatta kalmayı engelleyen bir tehdit var algısı yaşanmasına ve kişinin iyilik halinin bozulmasına neden olabilir (Pyszczyński ve ark., 2021).

Yapılan çalışmada katılımcıların terör algılarının, kişilik tiplerine göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bunun için kullanılan ölçekte kişilik tipleri 9 farklı sınıfa ayrılmıştır. Bu 9 farklı sınıf Tip 1 - İdealistler, Tip 2 - Fedakarlar, Tip 3 – Vizyonerler, Tip 4 - Özgünler, Tip 5 - Araştırmacılar, Tip 6 - Sorgulayıcılar, Tip 7 - Yenilikçiler, Tip 8 - Önderler, Tip 9 – Uyumlular olarak adlandırılmıştır. Bu kişilik tiplerinin değer yargıları, düşünceleri ve yaşama dair motivasyonları ile ilgili genel değerlendirme şu şekilde yapılabilir. Tip 1 – İdealistler, kurallar konusunda hassas olan, adil olmaya özen gösteren, sorumlulukları konusunda dikkatli olan bir kişilik görünümündedirler. Tip 2 - Fedakarlar, insan ilişkilerinde özenli davranan, diğerlerinin ihtiyaçlarını önemseyen, yardımsever kişiliktedirler. Tip 3 – Vizyonerler, başarı odaklı bir kişilik profili sergilemektedirler.

Tip 4 – Özgünler, kendilerini derin duyguları ve güçlü sezgileri olan kişiler olarak tanımlamaktadırlar. Tip 5 – Araştırmacılar, öğrenmeyi seven analitik düşünebilme becerileri gelişmiş kişilik görünümündedirler. Tip 6 - Sorgulayıcılar, ilişkilerinde güvende olmaya ve

davranışlarının kontrolünü elinde tutmaya özen gösteren bir kişilik görünümündedir. Tip 7 - Yenilikçiler, hayatı pozitif yönleri ile ele almaya özen gösteren, kendini pratik zekalı olarak tanımlayan kişilik görünümündedirler. Tip 8 - Önderler, lider olmayı seven, otoriter, kararlı ve cesur bir kişilik görünümündedirler. Tip 9 – Uyumlular, ilişkilerde huzuru arayan, olabildiğince çatışmadan kaçan bir kişiliktirler (Riso, D. R., ve ark., 1996; Palmer, H., 1988 Özdemir M., 2020).

1. GEREÇ VE YÖNTEMLER

Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma için gerekli etik kurul onayı alınmış olup, katılımcıların pandemi sürecinden dolayı bir kısmına internet tabanlı sistem olan Google formlar üzerinden oluşturulan ölçekle ulaşılmış, diğerlerine elden form verilerek uygulama yapılmıştır. Bu çalışmada 400 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılara uygulanan ölçeklerin tamamı doldurulmamış olanları ve tümüne aynı cevabı verenleri araştırma dışında bırakılmıştır. Terör algısının değerlendirilebilmesi için, araştırmacı tarafından geliştirilmiş ve geçerlilik güvenilirlik çalışmaları yapılmış olan kişilik ölçeği, demografik bilgi formu ve araştırmacı tarafından hazırlanmış olan terör algısı değerlendirme formu verilmiştir. Verilen kişilik ölçeğinin, doğrulayıcı ve açıcı faktör analizleri yapılmış, sonuçlar kabul edilebilir aralıkta çıkmıştır. Ölçekte kişilerin günlük yaşamlarında ki davranışlarına, tutum ve motivasyonlarına ilişkin sorular sorulmuş cevapların likert tipi ölçekte işaretlenmesi istenmiştir. Araştırmacı tarafından geliştirilen; geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış olan likert tipi kişilik ölçeği ve şema ölçeği kullanılarak katılımcıların terör algılarıyla ilgili değerlendirmelerinin karşılaştırılmasının yapılması amaçlanmıştır. Terör algısı değerlendirme formu likert tipi işaretlemenin olduğu bir formdur. Genel olarak katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorular, ruh sağlığı ile ilgili genel sorular örneğin; psikoterapi desteği alıp almadığının sorulması gibi sorulmuştur. Bununla birlikte terör olaylarından dolayı herhangi bir ruhsal sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Son olarak verilen çeşitli terör olaylarının katılımcılar tarafından terör eylemi olarak kabul edilip edilmediğini ölçen sorular ve kendilerinin terör olaylarına kalben ya da maddi olarak destek olup olmayacakları sorulmuştur. Elde edilen veriler, karşılaştırma analizleri yapılarak yorumlanmıştır. Karşılaştırma analizleri ANOVA ve T-Testi kullanılarak değerlendirilmiştir.

2. BULGULAR

Katılımcılardan alınan tüm cevaplar birlikte değerlendirilerek betimsel bir tablo çıkarılmaya çalışılmıştır. Buna göre demografik özellikler, terör algısı değerlendirme formu, kişilik ve şema ölçeğinden elde edilen veriler kıyaslamalar yapılarak sonuçlar değerlendirilmiş; istatistiksel olarak anlamlı bulunanlar paylaşılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların, demografik özelliklerine ilişkin bulgulara bu bölümde yer verilmiştir.

Katılımcıların %66,2'si kadın, %85,2'si 20-39 yaş aralığında ve %70,3'ü lisans mezunudur. %65,1'i şu an çalıştığını belirtmiş, %53,3'ü bir ilişkisi olduğunu belirtmiş %34,1'i asgari ücret veya altında gelir durumuna sahiptir. Katılımcılardan %26,2'si daha önce psikiyatrik bir tanı aldığını, %67'si daha önce psikolojik bir destek aldığını belirtmiştir. Katılımcılara herhangi bir dini inanca sahip olup olmadıkları sorulduğunda %98,5'i dini inancı olduğunu belirtmiştir. Katılımcılara herhangi bir terör olayına maruz kalıp kalmadıkları sorulduğunda %97,9'u hayır cevabını vermiş, dolaylı olarak maruz kalma sorusuna %85,1'i hayır cevabını vermiş %99,7'si bu konuda herhangi bir psikiyatrik veya psikolojik destek almamış olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların %7,7'si kişilere yönelik suikastların terör eylemi olarak kabul edilmeyeceğini, %0,3'ü toplu bulunan alanlara atılan bombanın terör eylemi olarak kabul edilmeyeceğini, %0,8'i öldürücü etkisi bulunan bir gazın topluluk halinde bulunan bir ortama salınımının terör eylemi olarak kabul edilmeyeceğini belirtmiştir. %10,3'ü pandemiye sebep olacak bir laboratuvar çalışmasının terör eylemi olarak kabul edilmeyeceğini, %78,7'si fikir çatışmaları nedeniyle karşılıklı çatışmaların terör eylemi olarak kabul edilmeyeceğini, %69,5'i inançlar nedeniyle kişilerin birilerine zarar vermelerinin terör eylemi olarak kabul edilmeyeceğini belirtmiştir.

Katılımcıların önemli bir kısmı terör eylemleri nedeniyle psikolojik veya psikiyatrik destek almadığını belirtmiş olsa da bu nedenle mutsuzluk yaşayanlar örneklemin %8,0'ını, %50,1'i dışarı çıkmama isteğine sahip olduğunu, %5,9'u kötü rüyalar gördüğünü, %25,7'si topluluk halinde yaşanan yerlerden uzak durmak istediğini %10,2'si diğer olarak belirtilen sorunlar yaşadığını bildirmiştir.

Katılımcılara, dini inançların kendileri için ne kadar önemli olduğu, inançları sayesinde akılla izah edilemeyecek bir güvenlik duygusu kazanıp kazanmadıkları gibi sorular sorulmuş ve cevapların 5li likert tipi ölçek üzerinden işaretlenmesi istenmiştir. Elde edilen betimsel istatistik analiz sonuçlarına göre dini inançların istatistiksel açıdan anlamlı olacak şekilde çoğu katılımcı için önemli olduğu (ortalama 3,56 ss 1,068), yaratıcının kendilerini koruyacağına inandıkları (ortalama 3,61 ss 1,249), inançlar sayesinde akılla izah edilemeyecek bir güvenlik duygusu kazandıklarını (ortalama 3,48 ss 1,268), belirttikleri görülmektedir. Katılımcılar her an terör saldırısına uğrama ihtimallerini kararsız cevabına yakın işaretlemiş (ortalama 2,24 ss ,976); halktan insanların terör saldırısına uğrama ihtimalleri yoktur sorusunu ise kesinlikle katılmıyorum cevabına yakın işaretlemişlerdir (ortalama 1,51 ss ,857). Dini inançları nedeniyle terör saldırısına uğrama ihtimallerini kararsıza yakın cevaplamışlardır (ortalama 2,75 ss 1,229). Terör saldırısına uğramaktan korkuyorum sorusuna, kararsıza yakın cevaplar çoğunlukta verilmiştir (ortalama 2,85 ss 1,249);. Katılımcılara; güvendiğim, içinde bulunduğum ve kendimi ait hissettiğim grubun, düşüncelerime yakın kişilerin ya da inançlarıma yakın kişilerin yasanın müsaade etmediği çalışmalarına kalben destek olabilirim sorusu (ortalama 2,11 ss 1,329), maddi destek olabilirim sorusu (ortalama 1,76 ss 1,124) ve çatışırım (ortalama 1,43 ss ,937) soruları sorulduğunda diğer iki soruya kıyasla kalben destek olmaya daha kararsıza yakın cevaplar verildiği görülmüştür.

Tip4 ile “Güvendiğim, içinde bulunduğum ve kendimi ait hissettiğim grubun, düşüncelerime yakın kişilerin ya da inançlarıma yakın kişilerin yasanın müsaade etmediği bir şekilde diğerleriyle çatışmaya ikna olabilirim.” ifadesine katılım düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre Tip4’te belirtilen özellik arttıkça söz konusu ifadeye katılım düzeyi azalmaktadır. Tip5 ile “Güvendiğim, içinde bulunduğum ve kendimi ait hissettiğim grubun, düşüncelerime yakın kişilerin ya da inançlarıma yakın kişilerin yasanın müsaade etmediği çalışmalarına kalben destek olabilirim.” ifadelerine katılım düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre Tip5’te belirtilen özellik arttıkça söz konusu ifadelere katılım düzeyi artmaktadır. Tip9 ile aşağıda verilen ifadelere katılım düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Tip9 olarak sınıflandırılan kişilik özelliklerine sahip kişilerin “Güvendiğim, içinde bulunduğum ve kendimi ait hissettiğim grubun, düşüncelerime yakın kişilerin ya da inançlarıma yakın kişilerin yasanın müsaade etmediği çalışmalarına kalben destek olabilirim.” ifadesine katılım düzeyi artmaktadır.

“Güvendiğim, içinde bulunduğum ve kendimi ait hissettiğim grubun, düşüncelerime yakın kişilerin ya da inançlarıma yakın kişilerin yasanın müsaade etmediği çalışmalarına maddi destek olabilirim, dergi gazete ve kitap gibi yayınlarımı almaktan rahatsız olmam.”

“Güvendiğim, içinde bulunduğum ve kendimi ait hissettiğim grubun, düşüncelerime yakın kişilerin ya da inançlarıma yakın kişilerin yasanın müsaade etmediği bir şekilde diğerleriyle çatışmaya ikna olabilirim.”

3. TARTIŞMA

Katılımcılara herhangi bir terör olayına maruz kalıp kalmadıkları sorusu doğrudan sorulduğunda %97,9’u hayır cevabını vermiş, dolaylı olarak maruz kalma sorusuna %85,1’i hayır cevabını vermiş %99,7’si bu konuda herhangi bir psikiyatrik veya psikolojik destek almamış olduğunu belirtmiştir.

Literatüre göre, günümüz kitle iletişim araçlarının da artmasıyla birlikte terör olaylarının duyulma olasılığı ve kişilerin terör olaylarına doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalma ihtimalleri artmıştır (Dodgen ve ark., 2011). Katılımcıların son yıllarda ülkemizde ve dünyada yaşanan çeşitli terör olaylarına rağmen, aksi yönde bir cevap vermeleri psikolojik bir başa çıkma stratejisi olan yadsıma ya da inkar ile ilişkili olabilir. Yok sayarak başa çıkmaya çalışmak genellikle travmatik olaylara maruz kalan kişilerin kullanabileceği bir yöntemdir (Brenner, C. 1981).

Katılımcıların %7,7’si kişilere yönelik suikastların terör eylemi olarak kabul edilmeyeceğini, %0,3’ü toplu bulunan alanlara atılan bombanın terör eylemi olarak kabul edilmeyeceğini, %0,8’i öldürücü etkisi bulunan bir gazın topluluk halinde bulunan bir ortama salınımının terör eylemi olarak kabul edilmeyeceğini belirtmiştir.

%10,3'ü pandemiye sebep olacak bir laboratuvar çalışmasının terör eylemi olarak kabul edilmeyeceğini, %78,7'si fikir çatışmaları nedeniyle karşılıklı çatışmaların terör eylemi olarak kabul edilmeyeceğini, %69,5'i inançlar nedeniyle kişilerin birilerine zarar vermelerinin terör eylemi olarak kabul edilmeyeceğini belirtmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ilgili eylemlerin terör eylemi olduğunu belirtmişlerdir.

Elde edilen analiz sonuçlarına göre, katılımcıların %79,3'ünün fikir çatışmaları nedeniyle; %75,3'ünün dini nedenlerle yaşanan çatışmanın terör olayı olarak kabul edilemeyeceği cevabını vermiştir. Buna göre, fikir çatışmalarının neden olduğu terör eylemlerinin, dini nedenlerle gerçekleştirilen terör eylemlerinin, katılımcılar tarafından rasyonelleştirilmiş olabileceği düşünülmektedir. Yine savunma mekanizmalarından biri olan rasyonelleştirme, sıklıkla karşılaşılan bu tür terör eylemlerinin kişiler tarafından terör olarak algılanmamasına neden olmuş olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların, yeni dünya düzeninde sıklıkla başvurulan biyolojik terörü bilmedikleri düşünülmektedir. Katılımcıların %10,3'ü pandemiye sebep olacak bir laboratuvar çalışmasının terör eylemi olarak kabul edilmeyeceğini belirtmiştir.

Katılımcıların önemli bir kısmı terör eylemleri nedeniyle psikolojik veya psikiyatrik destek almadığını belirtmiş olsa da terör olayları nedeniyle mutsuzluk yaşayanlar örneklemin %8,0'ını, %50,1'i dışarı çıkmama isteğine sahip olduğunu, %5,9'u kötü rüyalar gördüğünü, %25,7'si topluluk halinde yaşanan yerlerden uzak durmak istediğini %10,2'si diğer olarak belirtilen sorunlar yaşadığını bildirmiştir. Verilerin analizlerinden elde edilen sonuçlara göre, yaşanan terör olaylarından dolayı katılımcılar psikolojik birtakım semptomlar gösterdiklerini; özellikle dışarı çıkma isteğinde azalma yaşadıklarını, kötü rüyalar gördüklerini ve topluluk halinde yaşanan yerlerden uzak durmak istediklerini belirtmişlerdir. Şu anda yaşanan pandeminin verilen cevapları etkilememesi için, semptom tarama sorularının başına ülkemizde ve dünyada yaşanan terör olayları nedeniyle son 6 ay içinde ifadesi eklenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu terör olaylarına doğrudan veya dolaylı olarak maruz kalmadıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte son 6 ay içinde terör olayları nedeniyle çeşitli semptomlar gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bu durum savunma mekanizmalarından biri olan inkar veya yadsıma ile açıklanabilir.

Yapılan araştırmada kişiler, inançları sayesinde akılla izah edilemeyecek bir güvenlik duygusu kazandıklarını, yaratıcının kendilerini koruyacağına inandıklarını, bununla birlikte yine de tehlikelere karşı sadece teslim olmakla kalmayıp, gerekli gördükleri tedbirleri aldıklarını ifade eden cümlelere çoğu katılımcının kesinlikle katılıyorum veya katılıyorum cevabını verdikleri görülmüştür. Literatüre göre dini inanç bireyler tarafından umut, güç, maddi olarak görülemeyen bir koruma, yaşanan sorunlara karşı bir dayanma gücü olarak değerlendirilmektedir (White ve ark., 2010). Bu soruya katılım oranının yüksek olması literatürü destekler niteliktedir.

Katılımcılara yasal olmayan faaliyetlere ne derece destek olabilecekleri sorulmuştur. Güvendiğim, içinde bulunduğum ve kendimi ait hissettiğim grubun, düşüncelerime yakın kişilerin ya da inançlarıma yakın kişilerin yasanın müsaade etmediği çalışmalarına kalben destek olurum, maddi destekte bulunurum ve çatışırım şeklinde ihtimallerin olduğu 3 farklı soru sorulmuştur.

Buna göre kalben destek olurum cevabı, diğer iki soruya verilen cevaba oranla daha fazla kesinlikle katılıyorum cevabına yakın çıkmıştır. Bunun nedeni Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ülkemizce de dikkate alınan 9. maddesiyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

“Düşünce, Din ve Vicdan Özgürlüğü” Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 9. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: “1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir. 2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzenin, genel sağlığın veya ahlakın, ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlanabilir.” Dolayısıyla katılımcılar bu soruyu cevaplarırken, bunu bir inanç ve düşünce özgürlüğü olarak değerlendirmiş olabilirler.

Tip4 ile “Güvendiğim, içinde bulunduğum ve kendimi ait hissettiğim grubun, düşüncelerime yakın kişilerin ya da inançlarıma yakın kişilerin yasanın müsaade etmediği bir şekilde diğerleriyle çatışmaya ikna olabilirim.” ifadesine katılım düzey arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre Tip4’te belirtilen özellik arttıkça söz konusu ifadeye katılım düzeyi azalmaktadır. Kişilik görünümü olarak naif tavırları olan, kolay incinebilen bir yapıya sahip olan Tip4, kişiliği ile paralel olarak kendisini çatışmaya girmekten koruduğu düşünülebilir. Stres durumunda kendi dünyasına çekilmeyi tercih eden Tip4, ne olursa olsun çatışmayı bir risk olarak değerlendirip uzak durmayı, bunu yaparken içinde bulunduğu ve yakın hissettiği kişilere karşı durmayı tercih edecektir denebilir.

Tip5 ile “Güvendiğim, içinde bulunduğum ve kendimi ait hissettiğim grubun, düşüncelerime yakın kişilerin ya da inançlarıma yakın kişilerin yasanın müsaade etmediği çalışmalarına kalben destek olabilirim” ifadelerine katılım düzey arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre Tip5’te belirtilen özellik arttıkça söz konusu ifadelere katılım düzeyi artmaktadır. Tip5 kişilerarası ilişkilerde mesafeli oluyor olsa da ilişki kurabildiği grubun düşüncelerini eylem olarak olmasa da fikir olarak desteklemek konusunda yasalara rağmen destekleyebileceği görülmektedir. İlişki kurmakta zorlanan Tip5 için; ilişki kurmayı başardığı zaman tutkulu bir tavır içine girmese de kalben bir tutkuya sahip olabileceği düşünülmektedir.

Tip9 ile aşağıda verilen ifadelere katılım düzey arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır:

“Güvendiğim, içinde bulunduğum ve kendimi ait hissettiğim grubun, düşüncelerime yakın kişilerin ya da inançlarıma yakın kişilerin yasanın müsaade etmediği çalışmalarına kalben destek olabilirim.”

“Güvendiğim, içinde bulunduğum ve kendimi ait hissettiğim grubun, düşüncelerime yakın kişilerin ya da inançlarıma yakın kişilerin yasanın müsaade etmediği çalışmalarına maddi destek olabilirim, dergi gazete ve kitap gibi yayınlarını almaktan rahatsız olmam.”

“Güvendiğim, içinde bulunduğum ve kendimi ait hissettiğim grubun, düşüncelerime yakın kişilerin ya da inançlarıma yakın kişilerin yasanın müsaade etmediği bir şekilde diğerleriyle çatışmaya ikna olabilirim.” Kişilik tipolojisinin en uyumlu görünüm sergileyen tipi olan Tip9, belki de içinde bulunduğu grupla çatışmaktan kaçındığı için, yasalarla çatışmayı göze almaktadır diyebiliriz.

SONUÇ

İnsanlık tarihine bakıldığında insanlar, yüz yıllar boyunca çeşitli risklere maruz kalmıştır. Şu anda da bir risk ortamında yaşıyor ve hayatta kalabilme mücadelesi veriyoruz denebilir. Uzaktan bakıldığında dünya kendi başına bir risk ortamıdır, insandan beklenen ise hayatta kalabilme becerilerini sonuna kadar kullanabilmesidir. Bu risk ortamında en çok yaralayan unsurlardan bir tanesi de şüphesiz terör eylemleridir denilebilir. Terörizm ile ilgili literatür araştırıldığında hakkında pek çok farklı görüşün ve henüz ulusların dahi uzlaşamadıkları tanımların olduğu görülmektedir. Bunun en temel nedeni terör eylemlerinin amaçlarına göre farklılaşmakta olması, sponsorlarının ya da destekleyenlerinin olması gerçeğidir denilebilir. Terör eylemlerini gerçekleştiren kişi ya da grupların birileri tarafından terörist olarak değerlendirilirken; birileri tarafından da kahraman ya da özgürlük savaşçısı olarak nitelendirdikleri görülmektedir. Bu durum uluslararası uzlaşılan tanımların yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte terör örgütü veya terörist olarak tüm ülkeler tarafından kabul edilen kişi ya da grupların belirlenmesinin gelecek yıllarda da mümkün olmayabileceğini göstermektedir.

Yapılan literatür araştırması sonucunda, insanların terör mağduru olmasının kaçınılmaz bir durum olduğu; ancak etkilenme boyutunun kişiden kişiye değişebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Kişilik tiplerinin de terör olaylarını algılama ve değerlendirmede kişilerin farklılık göstermelerinin nedenlerinden sadece biri olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada terör algısı ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre tüm dünyanın ortak mücadele ettiği sorunlardan biri olan terör konusunda kişilerin yeterince bilinç sahibi olmadıkları görülmüştür. Önleyici çalışmaların yapılabilmesi için öncelikle bireylerin farkındalıklarının artırılması gerekmektedir. Kitle iletişim araçlarının artması, herkesin dolaylı bir şekilde terör mağduru olmasının önünü açmıştır. Bununla birlikte kişilik özelliklerinin araştırmaya göre, bireylerin terör karşısındaki tepkilerini ve algılarını etkileyen bir faktör olduğu için, bu konuda da kişilere içgörü kazandırılması önemli bulunmaktadır. Bireylerin ise mağdur olma potansiyelini yok sayarak değil, bu durumla başa çıkabilme becerilerini arttıracak adımlar atarak kendilerini koruyabilecekleri ya da alacakları zararı azaltabilecekleri düşünülmektedir. Sonuç olarak insanların kendi ideolojileri ile ilgili başlattıkları bu şiddet yüklü iletişim insanlığın en eski çağlarından beri vardır; gelecekte de maalesef olacağı öngörülmektedir. Değişen dünya düzeni ise her geçen gün bir yerlerde yaşanan terör olayının mağduru olabileceğimiz riskini arttırmaktadır.

Mağdur sadece o an o olayı yaşayan kişi değil; artık tüm dünya paydaşlarıdır. Bireysel, ulusal ve uluslararası tedbirler alarak bu tehditle yaşamayı öğrenmek, insanları olası olumsuz etkilerden korumak adına önemlidir.

KAYNAKLAR

- AÇIKGÖZ, R. (2013). İntihar Saldırıları: Terör mü Özgürlük Arayışı mı?. Akademik İncelemeler Dergisi, 8(2), 303-330.
- AKTAŞ, S., Bulduk, B., & Orakçı, H. (2017). Terör Mağdurlarının Yaşadıkları Ruhsal Sorunlar. JAREN/Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi, 3(Supp: 1), 6-9.
- AYHAN, H. (2015). Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Özelinde Birleşmiş Milletler'in 2001 Sonrası Terör Yaklaşımı. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 11(21), 117-146.
- BRENNER, C. (1981). Defense and defense mechanisms. The Psychoanalytic Quarterly, 50(4), 557-569.
- DEMİRCİ, S. (2012). Nükleer Terörizm ve Tehdit Boyutlarına Yönelik Çıkarımlar. Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, 3(1), 59-84.
- DODGEN, D., Norwood, A. E., Becker, S. M., Perez, J. T., & Hansen, C. K. (2011). Social, psychological, and behavioral responses to a nuclear detonation in a US city: implications for health care planning and delivery. Disaster medicine and public health preparedness, 5(S1), S54-S64.
- DÖNMEZ, A. T. D., & Yeniçeri, Z. Y. (2006). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Ana Bilim Dalı Terör ve Terörist Algısı: Silahı Kimin Tuttuğu Ne Kadar Etkili? (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- ÖZERKMEN, N. (2017). Terör, terörizm ve radikal islamcı terör. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 44(2).
- ERKEKOĞLU, P., & Koçer-Gümüşel, B. (2018). Kimyasal Savaş Ajanları: Tarihçeleri, Toksisiteleri, Saptanmaları ve Hazırlıklı Olma. Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi, 38(1), 24-38.
- EŞŞİZOĞLU, A., Yaşan, A., Bülbül, İ., Önal, S., Yıldırım, E. A., & Aker, T. (2009). Bir Terörist Saldırı Sonrasında Travma Sonrası Stres Bozukluğu Gelişimini Etkileyen Risk Faktörleri. Türk Psikiyatri Dergisi, 20(2).
- GÜN, Ç. T. (2020). Terör Korkusu ve Algılanan Terör Riskinin Alturistik Boyutları. Journal Of Faculty Of Letters/Edebiyat Fakültesi Dergisi, 37(2).
- KALKANLI, Z. G. (2019). Terör, 11 Eylül'ün Psikolojik Etkileri ve İyileştirici Terapiler. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (9), 275-305.
- KENAR, L. (2002). Bir NBC atağı karşısında ülkemiz için ulusal NBC savunma ve ilk yardım sisteminin oluşturulması. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gülhane Askerî Tıp Akademisi, Ankara.
- KİREMİTÇİ, İ. (2014). Küresel Boyutta Biyolojik Terör Tehdidi. Savunma Bilimleri Dergisi 13(2): 27-58.
- ÖZDEMİR M., (2020). Pratik Enneagram. İstanbul:Tuti Yayıncılık.
- PALMER, H. (1988). The Enneagram: Understanding Yourself And The Others İn Your Life. San Francisco: Harper Collins Publishers.

- PYSZCZYNSKI, T., Lockett, M., Greenberg, J., Solomon, S. (2021). Terror Management Theory and the COVID-19 Pandemic. *Journal of Humanistic Psychology*. 61(2):173-189.
- RISO, D. R., & Hudson, R. (1996). *Personality Types: Using The Enneagram For Self-Discovery*. New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- TORALES, J., O'Higgins, M., Castaldelli-Maia, J. M., & Ventriglio, A. (2020). The outbreak of COVID-19 coronavirus and its impact on global mental health. *International Journal of Social Psychiatry*, 66(4), 317-320.
- WANG, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., & Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International journal of environmental research and public health*, 17(5), 1729.
- WHITE, M. L. (2010). *Spirituality And Self Care: Expanding Self-Care Deficit Nursing Theory*. Wayne State University.
- YENİÇERİ, Z., & Dönmez, A. (2008). Terörizm ve Terörist Algisi: Silahi Kimin Tuttugu Ne Kadar Etkili?. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(62), 93.
- YÜKSEL, O., Erdem, R. (2016). Biyoterörizm ve Sağlık. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 19(2).
- ZENGİNOĞLU, S. (2016). Uluslararası Terörizm Ve Avrupa Birliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25), 157-178.